

ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ПЕТРА ЛІНТУРА (1909–2009)

Леся Мушкетик

Ім'я видатного фольклориста, літературознавця, педагога, громадського та культурного діяча Петра Васильовича Лінтура широковідоме не лише в Україні, а й за її межами, у багатьох європейських країнах.

П. Лінтур народився 4 травня 1909 р. в с. Горонді Мукачівського р-ну Закарпатської обл. Після закінчення Мукачівської гімназії упродовж 1930–1936 рр. він навчався в Празькому університеті на історико-філологічному факультеті та стажувався із сербської та хорватської мов, історії і літератури в Белградському університеті.

Відтак Лінтур працював учителем, директором школи, читав курси з фольклору, історії слов'янських літератур, давньої літератури та різні спецкурси в Ужгородському державному університеті з перших днів його відкриття.

Свого часу його було обрано в органи місцевого самоврядування. Він багато зробив для розвитку культури й освіти в рідній області, був одним з ініціаторів створення Закарпатської організації Національної спілки письменників України.

Як літературознавець, П. Лінтур чимало уваги приділив літературному процесу рідного краю, творчості Є. Фенцика, О. Духновича, О. Павловича, І. Сільвая, А. Митрака, зібрав багато знаних і зовсім невідомих першодруків та рукописів авторів минулого. Популяризував він на Закарпатті й російську літературу, зокрема статті про творчість О. Пушкіна, М. Некрасова, М. Гоголя, Л. Толстого та ін.

Проте найбільше Лінтура приваблювала усна народна творчість краю, яку він почав збирати ще в дорадянський час: «Любов до народної казки, народної пісні, — згадує він, — зародилася у мені з раннього дитинства. Пам'ятаю довгі осінні і зимові вечори, коли з хвилюванням слухав під хурчання веретена казки бабусі, матері, сусідок, які приходили до нас “на пряжи”, тобто на вечорниці. В учнівські

роки у Мукачівській гімназії мені часто доводилося на прохання учителів записувати ті чи інші сюжети. У старших класах я завів зошит для фольклорних записів»¹.

Разом зі своїми студентами П. Лінтур провів ряд експедицій, обстежив усі райони області, знайшов чимало виконавців, зафіксував багато різних фольклорних жанрів: казки, балади, пісні, оповіді, історичні перекази та ін. Він брав активну участь у комплексній етнографічній експедиції, яку в 1945–1946 рр. проводила на Закарпатті Академія наук СРСР. Лінтур працював у складі однієї з її груп, що обстежувала села Хустського та Міжгірського районів, познайомився там з відомим російським дослідником П. Богатирьовим.

Зібрані матеріали П. Лінтур опублікував у різножанрових збірках. Це книги: «Легенди Карпат» (1968), «Закарпатські пісні та коломийки» (разом з М. Кречком; 1965), «Народні балади Закарпаття» (1959), «Народні балади Закарпаття» (1966) та ін. Лінтур ретельно дослідив текстові варіанти й художні форми творів, подав відповідні коментарі та паралелі до них.

Робота над баладами лягла в основу докторської дисертації П. Лінтура «Українська народна балада і східнослов'янські зв'язки». Її схвалили до захисту в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН УРСР, проте захистити її дослідник не встиг — цьому завадила його передчасна смерть у 1969 р.

Окрім балад, Лінтурові також належать численні теоретичні розвідки з інших фольклорних жанрів. Це дослідження тогочасного стану фольклорної традиції на Закарпатті в цілому та усної творчості краю зокрема — історичних та інших переказів, обрядових, ліричних пісень, коломийок. В українському фольклорі Закарпаття він віднайшов іншомовні запозичення: народні перекази про королевича Марка, що прийшли

із сербського та хорватського фольклору, твори про відомих угорських героїв, колишнього князя Ракоці та короля Матяша, польські, сербські та інші сюжетні, тематичні й мовностилістичні за-позичення в баладах і народних піснях.

Особливу увагу Петро Лінтур приділяв народній казці. Він знайшов на Закарпатті понад вісімдесят казкарів, записав від них близько півтори тисячі сюжетів казок. Етнограф писав: «Отже, збирання казкового епосу я почав не на порожньому місці. Приступаючи до збирання народної прози, у першу чергу казок, поставив перед собою два основних завдання: 1) записати якомога повніше репертуар казкарів одного села; 2) виявити як можна ширше казковий репертуар області»².

Іван Сенько згадує складні умови, в яких Лінтурові доводилося збирати казки, його невтомність і працелюбність: «Від Ужгорода до Страбичева, де живе казкар Василь Королович, 54 кілометри. До села Люта, зовсім у протилежний бік, але там живе казкар Юрій Гебрян, — 75 кілометрів. До гуцульського села Богдан, де мешкає співачка Ганна Юрашова-Дем'янчук, — 224 кілометри, а це ще в іншому напрямку від Ужгорода. Або ж такі факти: у липні 1963 р. у селі Синевирі казкар Ледней Федір одну казку "Про Івана Спудзаря" розповідав три години; при першому знайомстві у 1958 р. із казкарем Іваном Лазарем із села Макарова фольклористові довелося цілий день умовляти старого, щоб він продиктував три замовляння при лікуванні корів. І остання цифра: за підрахунками П. В. Лінтура, від середини ХІХ ст. до 1945 року в книгах і періодичних виданнях опубліковано 1200 казок українського населення Карпат — менше ніж його вжинок»³.

П. Лінтур уважно вивчав життя казкарів, їхні біографії, репертуар, оточення. Його думки про роль казкаря в процесі оповідання твору, його виконавську майстерність, комунікативний аспект останньої сьогодні набувають особливої актуальності.

Петро Лінтур уклав такі збірки казок: «Закарпатські казки Андрія Калина» (1955), «Майстер Іванко» (1960), «Казки зелених гір» (18 сюжетів казкаря Михайла Галиці; 1965), «Як чоловік відьму підкував, а кішку вчив працювати» (89 соціально-побутових казок; 1966), «Три золоті слова» (43 сюжети казкаря Василя Королевича; Ужгород, 1968), «Дідо-всевідо» (61 казковий сюжет; Ужгород, 1969). Зібрані ним казки увійшли до антології казкарів Закарпаття «Зачаровані казкою» (Ужгород, 1984). Майже до всіх цих видань упорядник підготував передмови, що не лише ознайомили з біографіями того чи іншого оповідача, а й розкрили сюжетні та художні особливості творів.

Найкращі казки Лінтура було перевидано в Києві, у перекладах — у Москві, Празі. На прохання Академії наук Німецької Демократичної Республіки дослідник упорядкував антологію «Українські народні казки», що вийшла німецькою мовою в серії «Казки народів світу».

Петро Лінтур підтримував стосунки з багатьма вітчизняними та зарубіжними фольклористами: українськими — О. Деєм, Г. Сухобрусом, російськими — Д. Балашовим, Б. Путіловим, словацькими вченими К. Горалеком та О. Рудловчак, угорським фольклористом Д. Ортутаї та ін.

Серед учнів П. Лінтура були такі відомі особистості, як письменник І. Чендей, якому належать слова: «Щасливими вважалися учні, яких він учив», та літературознавець і фольклорист І. Сенько, який вивчав творчу спадщину відомого митця (Сенько І. М. Заповнена анкета або життєпис П. В. Лінтура. — Ужгород, 1999; Хланта І., Сенько І. Петро Лінтур: бібліографічний покажчик. — Ужгород, 1999).

Сторіччя від дня народження Петра Васильовича Лінтура особливо урочисто відзначалося на його рідному Закарпатті. 2009 рік проголошено *Роком Петра Лінтура*, а Василь Чорногор назвав його «особистістю, якою ми сильні, знані, шановані в Україні, у всьому слов'янському світі».

¹ Зачаровані казкою // Українські народні казки в записах П. В. Лінтура / Упоряд. І. М. Сенька, В. В. Сенька, В. В. Лінтура. — Ужгород, 1984. — С. 8.

² Там само. — С. 500.

³ Там само. — С. 11.